

Ivan Chalupecký;

P. Romuald Hadbavný – archívny výskum

Písomnosti pochádzajúce z kláštora kamaldulov v Lechnici sa nachádzajú na viacerých miestach. Najstaršie písomnosti, týkajúce sa ešte kartuziánov, ale aj kamaldulov, sú uložené v archíve Gréckokatolíckeho arcibiskupstva v Prešove. Dostali sa tam tak, že toto biskupstvo po svojom založení v Prešove v roku 1818 získalo majetky červenokláštorského panstva spolu s kláštorom. Napriek tomu, že časť písomností tohto panstva sa po zrušení kláštora za Jozefa II. dostala do Budapešti, časť ostala u nových majiteľov panstva. A od nich ich prevzalo aj biskupstvo. Písomnosti boli v Štátnom archíve v Prešove inventarizované a sú prístupné prostredníctvom dobrého inventára. Časť písomností sa dostala po zrušení kláštora Jozefom II. do Budapešti a sú uložené v Maďarskom krajinskom archíve v Budapešti (Magyar országos levéltár). Tam sú zaradené do fondu E 151 – Acta ecclesiastica ordinum et monialium, spolu s písomnosťami ostatných zrušených kláštorov. Sú síce podchytené v inventári fondu, ale len podľa fasciklov bez ich bližšieho popisu. Niekoľko jednotlivostí ostalo mimo archívov a nachádzajú sa na rôznych miestach. Niektoré sú v knižnici Slovenského národného múzea v Bratislave, Biblia sa zachovala na jednej fare a dôležitý dokument, zápisnice kapitulných zasadnutí Lechnického kláštora, bol v súkromných rukách, od ktorých ho odkúpil Štátny archív v Levoči.

Ako bývalý pracovník Štátneho archívu v Levoči, ktorý kúpu sprostredkoval, som mal dobrý prístup k uvedeným zápisniciam, ktoré dokonca obsahujú zápisy dvojakého druhu: Ide o *Liber actuum capitularium et dietalium in eremo Lechniczensi 1715 – 1759*, a o *Actus capitulorum eremi s. Antonii de Lechnicz 1717 – 1760*. Uverejnil ich in extenso P. Michal Lacko SJ v *Slovak studies IX, Historica 6, Cleveland-Rome 1969*, s. 113 – 231, na základe mikrofilmu, ktorý som mu prepašoval. Z tohto prameňa možno zistiť o Hadbavnom napr. rôzne funkcie, ktoré v jednotlivých obdobiach zastával (archivista, scriba, cellerarius). Cenný je jeho rukopis, pretože mnohé zápisnice písal on vlastnoručne. Takže jeho rukopis v týchto zápisniciach, ale aj v mnohých iných dokumentoch, je dostatočne známy.

V archíve Gréckokatolíckeho arcibiskupského archívu v Prešove som sa zamerlal na nájdenie prípadných údajov k jeho životu a súčasne som zdokumentoval filigrány papierov, ktoré v kláštore používali v rokoch 1743-1780, teda v dobe, keď tam Hadbavný pôsobil. Väčšina dokumentov sa týka hospodárskych záležitostí, okrem toho sú tam aj kázne z rokov 1759-1780. Pri prehliadke dokumentov sa mi podarilo zistiť príčinu, prečo bol Hadbavný

v roku 1761 potrestaný preradením do kláštora v Lanseri. Doteraz sa uvažovalo o troch možných príčinách: jednou z nich mali byť rozpory v samotnom kláštore, druhým trest uložený spišským prepoštom v súvislosti so sporom o majetky s farnosťou Spišská Stará Ves, tretím dokonca to, že bez povolenia prekladal Bibliu.¹ Na základe dvoch listov sa podarilo dokázať, že bol potrestaný za to, že údajne neustrážil istú časť majetku – kľčovisko Na Koncze, ležiace nad tridsiatkovým úradom – ktorú kláštor prenajal spišskostaroveskej fare, a tá si ho prisvojila, k čomu sa pripojil aj prepoš.² V roku 1760 totiž Spišská Stará Ves spolu s kostolom a farou zhoreli, a preto farári hľadali prostriedky, ako napraviť škody.³ V liste z 24. augusta 1761 vysvetľuje Hadbavný tú záležitosť tým, že okolnosti začal vyšetrovať v roku 1760. Z vyšetrovania vyplynulo, že uvedené kľčovisko začal pred 28 rokmi kľčovať istý poddaný kláštora Ovšonka, ktorý už nežije. Po jeho smrti sa pozemok vrátil panstvu kláštora. Počas jeho prokurátorstva v roku 1744 ho požiadal farár Ján Závadský, aby ten pozemok mohol pre farnosť používať, za čo dával ročne 10 gbolov jačmeňa do kláštorného pivovaru. Po Závadského smrti pozemok prevzal jeho nástupca, ktorý sa zaviazal slúžiť za to sv. omše. Hadbavný medzičasom odišiel za asistenta do Kahlenbergu a podľa jeho vedomostí jeho 4 nástupcovia v správe majetku tú vec zanedbali a tak sa stalo, že fara začala považovať ten pozemok za svoj. Do veci vstúpilo aj svedectvo jednej zemanky, ktorá v tom čase v mestečku ani nežila, a tak sa dostala záležitosť až pred arcibiskupa Barkóczyho, ktorému v tej veci tiež písal. Barkóczy posunul vec biskupovi Zbiškovi, ktorý vo veci rozhodol v prospech fary. Osobne vo veci píše: *Utinam me pro hac circumstantia ab Erema Scepusiensi malitiosi non exclusisset, in multis dubietatibus tam Pat/ernita/tem praectt/act/am, quam vel maxime P/atrem/ Procuratorem juvare potuissem, et hic per se non sum utilis, imo mihimetipsi taediosus.* (Keďže pre to som nešťastník bol zo spišského kláštora odstránený a odtiaľ nemôžem v tej veci pomôcť súčasnému prokurátorovi). V druhom liste z 23. mája 1762 odpovedá na list priora, pri čom poznamenáva, že *ad quas eadem die respondeo satis infirmus et debilis taliter* (odpovedám v ten istý deň dost' nemocný a súčasne slabý). Uvádza konkrétne dokumenty z archívu kláštora, v ktorom sa údaje o spore nachádzajú. Znamená to, že archív skutočne podrobne poznal. Ku koncu listu priamo hovorí o tom, že pre tú vec bol bezdôvodne a falošne zbavený prokuratúry a preložený do Lanseru

¹ TYROL, A.: *Školský systém kamaldulov*. In: TYROL, A. (zost.): *Historicko-exegetický výskum Kamaldulského prekladu Biblie I*. Ružomberok 2009, s. 77.

² Listy uverejnil aj Michal Lacko v *Camaldules heremits in Slovakia (Zobor, Červený Kláštor)*. In: *Slovak studies V*, Cleveland – Rome 1965, s. 162-167. Originály sú v archíve Gréckokatolíckeho arcibiskupstva Prešov, fond Červený Kláštor, inv. č. 1085.

³ PAVLÍK, E.: *Stručné dejiny Zamaguria do roku 1918*. Bratislava 2010, s. 100.

a keby mohol byť v kláštore, mohol by poslúžiť v tej veci lepšie ako iní dvaja či traja: *Quamvis immerite et false me supplantaverint, tam per amotionem ex Procuratoria, quam per dolosum et injuriosum actum huc ad Lanser, tamen si ibi fuissem forte plus servire Eremo subinde potuissem, quam fors alii duo et tres.* Tie listy jasne dokazujú príčinu jeho potrestania, ktorá nijako nesúvisela s prekladom Písma.

Prieskum filigránov písomností uvedeného archívu z rokov 1743-1780 dokázal, že kláštor používal veľkú časť papiera z papierne vo Veľkej (dnes miestna časť Popradu). Sem sa hlásia tieto filigrány: Ozdobný kruh s písmenami I Z (Jakob Zieser; [príloha 1](#)),⁴ korunka s písmenami I S v hornej tretine štítu a s poštárskou trubkou v spodnej časti ([príloha 2](#)),⁵ postava ženy držiacej v pravej ruke kvet ([príloha 3](#)),⁶ srdce, nad ktorým je znak podobný číslici 4 s lomeným driekom a srdce je uprostred akejsi kotvy ([príloha 4](#)).⁷ Tento filigrán má však iný nápis. Mohol by sa čítať aj ako IGLO, v tom prípade by šlo o Spišskú Novú Ves. Poštová trubka ([príloha 5](#)) bola veľmi rozšíreným motívom. Vyskytuje sa však vždy s uvedenou postavou ženy, teda možno predpokladať, že ide tiež o papier z Veľkej. Decker vôbec nepozná filigrán s postavou šľachtica s parochňou a mečom, ktorý má pod pazuchu pravej ruky knihu a v ľavej niečo drží ([príloha 6](#)). Vyskytuje sa však vždy spolu s postavou uvedenej ženy, a to v otočení k sebe, takže je takmer isté, že tiež ide o papier z papierne vo Veľkej. Okrem toho sme zistili dva filigrány, ktoré nevieme identifikovať. V jednom prípade ide akoby o erb s korunkou a krížom na vrchu, asi ide o dvojhlavého orla, ale obsah pripomína skôr včelu alebo motýľa ([príloha 7](#)). Ten sa vyskytoval aj v Poprade, ale v našom prípade mu chýba uhorský štátny znak. V druhom prípade ide o bežiacu koňa so sedlom a zubadlami, ale, ako sa zdá, bez jazdca ([príloha 8](#)). Vyskytol sa v rokoch 1753-1754.

Písomnosti uložené v Krajinskom archíve v Budapešti sú prevažne hospodárskeho a právneho charakteru. Týkajú sa správy panstva, zariadenia kláštora a pod. Vo viacerých sa vyskytuje meno Romualda Hadbavného. Napr. vo fascikli č. 15, obsahujúcom miscellanea (rôzne), pri vyšetrovaní stavu jednej vinice v Erdőbénye v roku 1743, podpisuje on rôzne vyhlásenia a tiež vedie vyšetrovanie priamo na mieste.⁸ Vieme, že vtedy bol hospodárskym správcom kláštora – prokurátorom a vtedy bol v uvedenej obci viackrát.⁹ Fascikel č. 17 obsahuje súpis kartuziánskych majetkov v Červenom Kláštore a na Kláštorisku podľa obcí

⁴ DECKER, Viliam: *Dejiny ručnej výroby papiera na Slovensku*. Martin 1982, č. 773a.

⁵ Tamže, č. 755 – 758.

⁶ Tamže, č. 758ab.

⁷ Tamže č. 776a, ibaže písmená vnútri srdca sú iné.

⁸ Magyar Országos Levéltár Budapest (MOL), E 151, fasc. 15, fól. 169.

⁹ MOL, E 151, fasc. 15, fól. 270 – 301.

a tiež inventár archívu Červeného Kláštora z roku 1763.¹⁰ Vo fascikli č. 18 sú dokumenty týkajúce sa subsídiá panstva na stavbu pevností z rokov 1716 – 1763, vojenských port a rôzna korešpondencia prepošta Máriássyho. Je tu napr. originálna odpustková listina a 11 originálnych pergamenových listín z rokov 1706 – 1754.¹¹ Fascikel 19 obsahuje písomnosti jednotlivých funkcionárov kláštora (pivovarník, záhradník, pastieri a pod.). Tvoria ich väčšinou dohody s nimi – konvencie. Na mnohých je podpísaný v rokoch 1744 – 1748 Hadbavný. Ďalej sú tu testamenty rôznych osôb, tie sa však jeho nijako netýkajú.¹² Z nášho hľadiska je zaujímavý fascikel č. 20. Už na prvých fóliách je Hadbavného list šľachticovi Adsamovi Svábymu z 5. 6. 1778, v ktorom sa mu ospravedlňuje, že na istý proces sa nemohol dostaviť. Žiada o vrátenie listín a súčasne poukazuje na to, že niektoré z nich sú falošné, pretože napr. kláštor nikdy nemal opáta menom Mikuláš.¹³ Pre nás je však mimoriadne zaujímavý malý listok Hadbavného priorovi kláštora, ktorý mu napísal v súvislosti s jeho návratom do kláštora z Lanseru. Dokazuje jeho veľkú chudobu i zlé pomery vo vtedajších kláštoroch:

Adm. Rev. Prior, Benedicte! mihi collendissime. Peto s. Benedictionem ad tenorem nostrarum constitutionum. Et quidem 1-mo humilissime peto usum cellae et generaliter rerum in ea existentium juxta modum ubique practicum. 2-do Cum ego per pluros annos nullos vestes acceperim, et lacerimus sim, ideo peto ut antiqua vestimenta retinere possim, quia nova valde debilia sunt.

(Prosi priora o požehnanie a súčasne prosí, 1. aby mu dal (pravdepodobne jeho) celu s vecami, ktoré v nej sú, 2. pretože mnoho rokov nedostal žiaden odev a jeho odev je roztrhaný, prosí, aby mohol dostať späť starý odev, pretože nový je slabý).

Hovorí to aj o duchu tejto prísnej rehole, aj o ťažkých podmienkach, ktoré musel v dôsledku trestu podstúpiť.

Vo fascikli 23 sú väčšinou dokumenty o stavbách a zariadení kláštora, v ktorých sa spomínajú mnohí remeselníci i umelci, ako aj predmety, ale ktoré v záležitosti prekladu Biblie nehrajú žiadnu úlohu.

¹⁰ MOL, E 151, fasc. 17, fól. 240 – 251.

¹¹ MOL, E 151, fasc. 18, fól. 54 – 64.

¹² MOL, E 151, fasc. 19, fól. 169 – 319.

¹³ MOL, E 151, fasc. 20, fól. 1 – 2v.

Celkove možno z uvedeného archívneho štúdia dedukovať, že Romuald Hadbavný bol vysoko vzdelaný a rozhladený rehoľník, že mal krásne písmo a urobil pre kláštor mnoho dobrých služieb. Podľa všetkého si trest nijako nezaslúžil.

Podarilo sa nám získať aj zoznam knižnice Červeného Kláštora z 29. mája 1752.¹⁴ Obsahuje predovšetkým knihy latinské, ale aj nemecké a niekoľko maďarských. Týkajú sa života svätých, morálky, filozofie, teológie, ale je tu aj viac Biblií a biblická konkordancia. Preklad Biblie do slovenčiny uvedený nie je, ale je tu už zaevidovaný rukopis Sylabu latinsko-slovenského slovníka – Sylabus Dictionarii latino Slavonici scriptus. Je tu aj viac jazykových príručiek. Dokazuje to, že uvedený latinsko-slovenský slovník, ktorý sa v súvislosti s prekladom Biblie do slovenčiny používal, bol v červenokláštorskej knižnici. Veľmi pravdepodobne teda tu vznikol aj príslušný preklad.

Treba ešte poznamenať, že v jeho dobe sa používalo dvojaké písmo. Pri latinských textoch sa písalo latinkou, ktorú poznáme z mnohých jeho rukopisov ako veľmi peknú a vyspelú. Slovenské texty sa však v tejto dobe písali nemeckým písmom, nemeckou gotickou kurzívou, ktorou je napísaný aj čistopis slovenského prekladu Biblie a ktorú môžeme vidieť aj v jeho slovníku.

Doc. PhDr. Ivan Chalupecký, CSc.
Katedra histórie a biblických vied
TF KU v Ružomberku
Hlavná 89
Košice
ivan.chalupecky@zoznam.sk

¹⁴ Uložený je v budapeštianskej univerzitnej knižnici: Magyar Egyetemi Könyvtár, signatúra: J 15/2.